

Кравчук О.Ю.

Национальный университет кораблестроения имени адмирала Макарова

**АКТУАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ПОЛИТИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
В СОВРЕМЕННЫХ УКРАИНСКИХ РЕАЛИЯХ****Аннотация**

Статья посвящена характеристике особенностей обеспечения политической безопасности украинского государства. Автор уточняет содержание и суть понятия «политическая безопасность», подана систематизацию законодательных актов регуляции политической безопасности. Представлены основные направления деятельности украинского государства для обеспечения политической безопасности.

Ключевые слова: безопасность, политическая безопасность, угроза, пути совершенствования, нормативно-правовой акт.

Kravchuk O.Yu.

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

RELEVANT ASPECTS OF POLITICAL SAFETY IN MODERN UKRAINIAN REALITIES**Summary**

The article is devoted to the description of features of providing political safety of the Ukrainian state. The author specifies the content and essence of the concept «political safety», presents systematization of legislative acts adjusting political safety. Basic directions of activity of the Ukrainian state for providing political safety are presented.

Keywords: safety, political safety, threat, ways of perfection, regulative act.

УДК 327(4-012.1)

**СКАНДИНАВСЬКІ КРАЇНИ В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН:
БЕЗПЕКОВА СКЛАДОВА****Пугачова Д.В.**Інститут всесвітньої історії
Національної академії наук України

У статті розглядаються безпекові складові у міжнародній політиці скандинавських країн. Належним чином відслідковуються зв'язки держав з основним військово-політичним гравцем у євроатлантичному просторі – НАТО. Досліджено проблеми, які виникають у країн Скандинавії на шляху розвитку взаємовідносин у сфері безпеки як посередньо між собою так і з іншими міжнародними акторами. Відображаються ключові аспекти побудови військово-політичних взаємовідносин країн регіону та можливі їх перспективи. Проаналізовано найважливіші досягнення в безпековій галузі, які набули країни Скандинавії на сьогоднішній день.

Ключові слова: безпека, НАТО, нейтралітет, збройні сили, конфлікт, військові операції.

Постановка проблеми. Зміна архітектури євроатлантичної безпеки, яка спостерігається сьогодні, призводить до кардинального перегляду безпекового простору і його складових. Скандинавські країни, як активні міжнародні актори не стоять осторонь цього процесу, адже входять в один з найпотужніших світових військово-політичних блоків НАТО (або як члени – Данія, Норвегія, або як партнери – Швеція), у структури Європейського Союзу, у регіональні міжнародні організації. Нині, як ніколи, постає питання про трансформацію та посилення безпекового компоненту кожної країни для ефективного ведення своєї зовнішньополітичної діяльності в рамках сучасного перегляду основних принципів міжнародно-правових відносин.

Мета статті. Метою статті є дослідження безпекового компоненту країн Скандинавії в сучасній системі міжнародних відносин.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні весь світ спостерігає за змінами, які відбуваються в системі

міжнародних відносин, зокрема, її безпековій сфері, що сформувалась у євроатлантичному просторі протягом попередніх двох десятиліть.

Розглядаючи ситуацію, яка склалась нині, можна вважати, що скандинавські країни (Данія, Норвегія та Швеція), відповідно до ступеню їх інтеграції до тих чи інших європейських та євроатлантичних структур, є їх надійним північним форпостом, адже знаходяться достатньо близько до країни, що знехтувала гарантіями міжнародної безпеки.

Країни Скандинавії є безпосередніми учасниками змін, які відбуваються у сучасній світ-системі, адже так чи інакше входять до структур євроатлантичного та європейського безпекового ареалу.

Після завершення «холодної війни» скандинавські країни, що мали різні погляди на проблеми безпеки (Норвегія і Данія були членами НАТО, а Швеція до нині є нейтральною) почали розвивати співробітництво між собою в сфері безпеки здебільшого одновекторно. Така співпраця розвивається і в

межах існуючих міжнародних організацій і на двосторонній основі, тобто має багаторівневу структуру.

Країни Скандинавії входять до складу Північної ради, на засіданнях якої з початку 90-х рр. XX ст. активно обговорюються проблеми безпеки як один із напрямів північного співробітництва. Так було визначено три вектори співпраці Північних країн: з Європейським Союзом, з «найближчим оточенням» (включає країни Балтії та Російську Федерацію) і координація Балтійської політики Північних країн. По завершенні останнього десятиліття XX ст. Північна рада створила комітет вищих посадових осіб у сфері безпеки для координації своєї політики у цій галузі, адже країни Півночі активно співпрацюють з різними міжнародними організаціями (ООН, ЄС, ОБСЄ, Радою Європи та ін.).

Ще однією регіональною структурою, яка координує співпрацю країн Скандинавії з державами Балтійського регіону є Рада держав Балтійського моря. Тут вирішуються питання не тільки безпекового характеру, як наприклад об'єднання зусиль для боротьби з організованою злочинністю, а й економічне співробітництво і захист навколишнього середовища.

За ініціативою Норвегії також була створена Євроатлантична рада Баренцевого моря (члени Норвегія, Швеція, Фінляндія і Росія), у якій співробітництво здійснюється у сфері захисту навколишнього середовища, енергетики, рибальства і транспорту, а для вирішення питань з проблем Арктичного регіону була створена Арктична рада [1, р. 23].

Скандинавські країни тісно співпрацюють у військовій галузі. Реалізовувались спільні заходи військового характеру: шведсько-норвезькі військово-морські навчання (1994 р.), навчання «Nordic Peace» та «Cooperative Banners» (1997 р.), в яких брали участь військові контингенти Данії, Швеції, Фінляндії та Норвегії.

У миротворчій сфері країни діють в рамках NORDCAPS (Nordic Coordinated Arrangement for Military Peace Support) – Угоди Північних країн щодо узгодження дій з підтримки миру.

Необхідно підкреслити, що Данія і Норвегія вважають, що тільки НАТО може гарантувати безпеку держав Балтійського регіону. Швеція (як і нейтральна Фінляндія) визнає важливість участі США у зміцненні безпеки в Балтійському регіоні, але завжди підкреслює зв'язок Балтійського регіону з Європою і важливу роль Європейського Союзу в забезпеченні безпеки і стабільності в регіоні Балтійського моря [2].

Як зазначалося, країни Скандинавії поділяються на блокові та нейтральні. Свої статуси країни почали визначати після завершення Другої світової війни. Так, Норвегія намагалася спочатку утримуватись від вступу до будь-яких міждержавних альянсів. Але, коли почалось протистояння між колишніми західними союзниками по антигітлерівській коаліції Норвегія остаточно відмовилася від нейтралітету. Після вступу до НАТО оборонна політика Норвегії стала тісно пов'язуватися з курсом Північноатлантичного Альянсу. На її території розміщені радіонавігаційні станції та інші об'єкти, що обслуговують американські атомні підводні човни, які ведуть патрулювання в Північній Атлантиці; регулярно проводяться маневри об'єднаних збройних сил блоку; Норвегія розглядається у якості важливого «енергетичного запасника» Альянсу [3].

Зазначимо, що після закінчення «холодної війни» Норвегія почала скорочувати свої збройні сили

та витрати на військові потреби. Норвезькі збройні сили почали брати участь у багатонаціональних операціях, що відповідає національним інтересам цієї скандинавської країни. Держава визнає світове лідерство Організації об'єднаних націй у питаннях законного забезпечення миру, безпеки та стабільності і вважає, що це єдина міжнародна організація, здатна використовувати весь спектр методів та інструментів вирішення конфліктів (гуманітарні, дипломатичні, економічні, інформаційні та військові).

Перебуваючи в НАТО, Норвегія дотримується принципів цієї організації основоположним з яких є принцип забезпечення колективної безпеки країн-членів Альянсу при нападі на будь-яку з них. Норвегія також розглядає НАТО як важливий інструмент для підтримки трансатлантичного співробітництва в питаннях безпеки для забезпечення стабільності в світі в цілому і в північному регіоні, зокрема [4].

Щодо військових операцій, у яких брала участь Норвегія, це й миротворчі сили у складі ООН, й підрозділи у складі військових сил НАТО (Ліван, Сомалі, Боснія та Герцеговина, Ірак, Іран, Косово, Македонія, Афганістан, Лівія та ін.) [5].

Аналогічний розвиток співробітництва у військовій сфері має Данія – одна із країн-засновниць НАТО. Протягом «холодної війни», Данія разом з Норвегією дотримувалася політики «відносно нейтралітету». З розпадом СРСР та відходом у минуле блокового протистояння політика Данії на міжнародній арені стає більш активною: вона направила свій контингент на війну в Перській затоці (1990-1991 рр.); підтримує політику військового співробітництва з країнами Східної Європи та Балтії; надає суттєву зовнішньополітичну підтримку військовому курсу США.

Внутрішня структура та організація збройних сил Данії формується зважаючи на її членство в НАТО. Військово-політичне керівництво країни повністю підтримує пункти коаліційної військової стратегії Альянсу, розглядаючи його в якості головного гаранта збереження миру в Європі та національної безпеки [6, р. 21]. Керівництво силами і коштами, які виділяються у военний час в оперативне підпорядкування командуванню блоку, здійснює командувач оперативними силами Данії (він також командує субрегіональним командуванням Об'єднаних збройних сил НАТО «Північ-Схід»). У мирний час до його обов'язків входить контроль за ходом бойової підготовки і відповідністю рівня бойової готовності з'єднань, частин і підрозділів, призначених для передачі до Об'єднаних збройних сил блоку, встановленим нормативам. Він підпорядкований головнокомандувачу збройними силами Данії, а по лінії НАТО – командувачу регіональним командуванням «Північ» [7].

У Данії налічується близько 30 морських портів, придатних для базування та ремонту кораблів різних класів. Командування НАТО активно використовує їх для перекидання вантажів та особового складу до Європи з Американського континенту і Британських островів.

Відповідно до вимог НАТО збройні сили Данії включені до складу сил реагування та головних оборонних сил. До сил реагування країна виділяє: датську бригаду реагування, розвідувальний підрозділ, підрозділ спеціального призначення, підводний човен, корвет, два тральщика, два фрегати, два інспекційних катери, загін літаків F-16 та ін. До сил негайного реагування НАТО включені розвідуваль-

на рота, загін літаків F-16, фрегат і корвет. Датська мотопіхотна дивізія входить до складу німецько-датсько-польського об'єднаного корпусу (штаб у м. Щецин, Польща) [8].

В постбіполярний період у військових операціях НАТО брали участь більше 44 тис. датських військовослужбовців, які виконували миротворчі завдання на Балканах (в Косово, у складі КФОР на початку 2000-х рр., був задіяний датський посиленний механізований батальйон, а також штабні і розвідувальні підрозділи загальною чисельністю близько 850 осіб, літаки F-16), в Іраку, Пакистані, Македонії, Афганістані (діє контингент з 290 датських військовослужбовців, розташований в південній частині країни), Лівії (датські ВПС брали участь в операції НАТО «Одіссея Світанок») [9].

В останнє десятиліття посилюється зацікавленість у створенні скандинавської міні-НАТО, яка в перспективі перейшла б у підпорядкування Північноатлантичного Альянсу і в цьому питанні Данія займає активну позицію, так як розділяє занепокоєння своїх північних сусідів щодо дій Росії з дослідження і освоєння арктичного шельфу [10].

Необхідно зазначити й важливу роль Данії у створенні системи протиракетної оборони – надала США право модернізації старої авіабази Туле на острові Гренландія. Тут розташовано багато авіабаз, які можуть бути використані і як аеродроми додаткової допомоги, і як місця основного базування ВПС НАТО, тому острів є важливим стратегічним пунктом в системі безпеки Альянсу.

У зв'язку з останніми подіями, що відбуваються в Україні, було вирішено передислокувати датський військовий корабель класу «Тетис» та патрульний літак «Челенджер» у Балтійське море. Раніше Данія вже надавала у розпорядження НАТО чотири бойові літаки для патрулювання повітряного простору балтійських країн і корабель підтримки «Есберн Снаре», який в даний час є флагманським кораблем одного з постійних військових угруповань НАТО у Середземному морі [11].

З трьох Скандинавських країн, Швеція залишається нейтральною вже близько двох століть, хоча останні десять років спостерігаються внутрішні коливання настроїв в країні у бік вступу до військового Альянсу. Ще після розпаду біполярної системи і закінчення «холодної війни», у Швеції посилюлися розмови про можливий вступ держави до НАТО. Адаже з втратою прямої загрози з боку СРСР всі «негласні» гарантії з боку блоку щодо підтримки Швеції зникли, і у разі гіпотетичного конфлікту вона залишалася незахищеною. Тому вона розпочала активно інтегруватися в західноєвропейські структури безпеки і у 1994 р. стала членом програми НАТО «Партнерство заради миру».

Парадоксально, але Швеція маючи статус нейтральної країни, витрачає на військові потреби щонайменше 7 млрд. євро кожного року [12]. Поняття нейтралітету у Швеції можна розділити на дві частини: по-перше, це неприєднання до військових союзів (але це не означає, що Швеція не має права брати участь у врегулюванні конфліктів, які проходять у світі), по-друге, цей нейтралітет настає тоді, коли йде мова про військові дії лише біля шведських кордонів.

Швеція відіграє активну роль у відпрацюванні Сил реагування НАТО. Протягом останніх п'ятнадцяти років країна взаємодіяла з країнами Балтії, які є членами НАТО, і допомагала їм перетворювати збройні сили і систему оборони. Одно-

часно з цим Швеція і член НАТО Норвегія розширювали заходи щодо спільного спостереження за повітряним і морським районом [13].

За останнє десятиліття Швеція обмежилася лише поглибленням співпраці і використанням контактів з НАТО для посилення своєї участі у забезпеченні регіональної і глобальної безпеки та в миротворчій діяльності і кризовому врегулюванні. В країні розуміють, що для протистояння сучасним загрозам безпеки необхідно багатостороннє співробітництво і активна військова присутність за кордоном. Переважна більшість населення Швеції підтримує ці зміни у політичному курсі, однак перспектива офіційного членства в НАТО користується набагато меншою підтримкою. Хоча зрозуміло, що співробітництво країн Північної Європи у сфері оборони не може бути альтернативною формою НАТО забезпечення регіональної безпеки.

Необхідність вступити до НАТО обстоюють політики з Партії поміркованих і Народної партії. Пояснюючи виборцям свою позицію, прихильники вступу країни до НАТО говорять про світ, що змінився, про жорсткі засоби, які використовує РФ, щоб зайняти місце на міжнародній арені (грузинсько-російська війна, конфлікт на території України).

Підштовхують політиків до необхідності шукати нові варіанти забезпечення безпеки країни й відносини, що склалися у Швеції з Євросоюзом. Шведські євроатлантисти звертають увагу на те, що статус нейтралітету дуже сумнівний для держави, яка є активним учасником європейської політики безпеки та оборони, програми «Партнерство заради миру» і намагається створити регіональну систему безпеки «Північне співробітництво» [14].

З огляду на те, що ЄС володіє меншими військовими можливостями порівняно з НАТО, прихильники вступу в Альянс вважають нераціональним для Швеції перебувати поза рамками однієї із цих організацій. Стокгольм, що не входить до Альянсу, не має можливості впливати на вироблення та ухвалення рішень Організацією Північноатлантичного договору, що, загалом, несправедливо (адже Швеція не тільки активний член програми «Партнерство заради миру», вона активний учасник миротворчих операцій) [15].

Нині Швеція є активним учасником миротворчих місій НАТО (брала участь у рятувальних операціях, наприклад, з розмінування Албанії і Сербії), шведські військові контингенти брали участь в операції НАТО у Косово, Міжнародних сил сприяння безпеці в Афганістані (у 2007 р. Швеція відрядила до Афганістану 260 військових до складу Групи відновлення провінцій). Шведські збройні сили беруть участь у спільних навчаннях з військовим контингентом країн НАТО. Паралельно, Швеція активно формує систему національної оборони, відповідну стандартам Альянсу. Але подальших кроків щодо приєднання до НАТО поки що Швеція не робить, навпаки у щорічних зовнішньополітичних деклараціях уряду обов'язково міститься твердження про те, що Швеція залишається позаблоковою державою.

Висновки. У висновках необхідно зазначити, що сфера безпеки країнами Скандинавії розглядається більш однорідно. Це спричинено низкою факторів, найважливішими з яких є їх геополітичне становище на півночі Європи, близькість до Росії, членство в НАТО Данії та Норвегії, партнерство з Альянсом Швеції, криза системи безпеки, яку переживає Європа. Для скандинавських країн пріоритетним на часі є поглиблення відносин з НАТО, можливе ре-

формування власних збройних сил для можливого протистояння сучасним викликам безпеки у регіоні, тісніша кооперація цих країн між собою у військово-політичній та оборонній сферах. Навчання

військових, які проводяться у країнах Скандинавії блоком НАТО є необхідним елементом укріплення обороноздатності не лише Альянсу, а й країн Балтійського регіону.

Список літератури:

1. Cooperation and Conflict. Nordic Journal of International Studies. – Vol. 31, Num. 4, Dec. 1996.
2. Михайлов Д. Политика национальной безопасности Северных стран после окончания «холодной войны»: проблемы и перспективы Северного сотрудничества [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://old.nasledie.ru/politvne/18_10/article.php?art=29
3. Взаимодействие Норвегии и НАТО // Сайт НАТО.bz [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nato.bz/ru/norway.html>
4. Штейнберг М. Солдаты Скандинавии // Сайт газеты Зеркало недели [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.zn.ua/POLITICS/soldaty_skandinavii.html
5. Калюга О. Норвегия – НАТО – Афганистан // Сайт Norge.ru [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.norge.ru/norge_nato_afganistan/
6. Brett J. No New Dividing Lines. Danish Defence Support to the Baltic States. Copenhagen, 2002.
7. NATO The Cornerstone of Danish Security. Сайт Forvarsministeriet [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fmn.dk/eng/allabout/Pages/NATOTheCornerstoneofDanishSecurity.aspx>
8. Вооружённые силы Дании. Сайт 200 стран. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.200stran.ru/war_country68.html
9. Fact Sheet: The United States and Denmark – NATO Allies and Global Partners / Сайт White House [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2012/02/24/fact-sheet-united-states-and-denmark-nato-allies-and-global-partners>
10. Будущее поле битвы: Арктика / Сайт Мир прогнозов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mirprognozov.ru/prognosis/104/674/>
11. Дания направит в Балтийское море военный корабль и патрульный самолет / Сайт Корреспондент. net [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.korrespondent.net/world/3373262-daniya-napravyt-v-baltyiskoe-more-voennyi-korabl-y-patruelniy-samolet>
12. Швеция озвучила военный бюджет на 2012 год (22.09.2011) // Сайт издания Rambler Media Group «Lenta.ru» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lenta.ru/news/2011/09/22/budget/>
13. Александров О. Анализ подходов до оборонного строительства позаблочных країн (за досвідом Швеції, Австрії та Фінляндії) // Сайт НІСД при Президентіві України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/458/>
14. Нейтральна Швеція шукатиме захисту в НАТО // Сайт proNATO [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nato.blox.ua/2009/06/Nejtralna-Shvetsiya-shukatime-zahistu-v-NATO.html>
15. Пашков М. Шведська модель безпеки: миролюбний, добре озброєний нейтралітет // Сайт Центру Разумкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uceps.org/ukr/files/category_journal/NSD105_ukr_9.pdf

Пугачёва Д.В.

Институт всемирной истории
Национальной академии наук Украины

СКАНДИНАВСКИЕ СТРАНЫ В СОВРЕМЕННОЙ СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ: СОСТАВЛЯЮЩАЯ БЕЗОПАСНОСТИ

Аннотация

В статье рассматриваются составляющие безопасности в международной политике скандинавских стран. Должным образом отслеживаются связи государств с основным военно-политическим игроком в евроатлантическом пространстве – НАТО. Исследованы проблемы, которые возникают у стран Скандинавии на пути развития взаимоотношений в сфере безопасности как непосредственно между собой так и с другими международными акторами. Отражаются ключевые аспекты построения военно-политических взаимоотношений стран региона и возможные их перспективы. Проанализированы важнейшие достижения в области безопасности, которые приобрели страны Скандинавии на сегодняшний день.

Ключевые слова: безопасность, НАТО, нейтралитет, вооруженные силы, конфликт, военные операции.

Puhachova D.V.

Institute of World History
of the National Academy of Sciences of Ukraine

SCANDINAVIAN COUNTRIES IN THE CONTEMPORARY SYSTEM OF INTERNATIONAL RELATIONS: SECURITY COMPONENT

Summary

The article deals with the security components in the international policy of Scandinavian countries. The relations of the states with the major military-political player in the Euro-Atlantic space – NATO are appropriately tracked. The problems that arise in the Scandinavian countries on the way of development of relations in the sphere of security both directly among themselves and with other international actors are researched. The key aspects of building military and political relations between the countries of the region and their possible prospects are represented. The most important achievements of Scandinavia in the security area are analyzed.

Keywords: security, NATO, neutrality, military forces, conflict, military operations.

УДК 323.2:004(477)«2013/2014»

ПОЛІТИЧНА УЧАСТЬ У ДОБУ ПОСТМОДЕРНУ: УКРАЇНСЬКА ПРАКТИКА

Степанова Н.Є.

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Андрієнко Ю.В.

Інститут соціальних наук

Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

У статті розкрито сутність та основні характеристики постмодерних практик політичної участі. Досліджено застосування деяких з них в Україні. Визначено їх роль у протестних акціях минулого року. Проаналізовано українську специфіку політичної Інтернет-участі. Обґрунтовано суперечливий вплив постмодерних практик політичної участі на процеси розвитку перехідних суспільств.

Ключові слова: політична участь, доба Постмодерну, перехідне суспільство, протестні дії, політична Інтернет-участь, онлайн-активізм.

Постановка проблеми. Політична участь завжди розглядалася у теоріях демократії як найважливіший індикатор функціонування відповідного режиму. Але у другій половині ХХ ст. роль конвенційних форм політичної участі як основи західної моделі представницької демократії стала помітно знижуватись і водночас теоретиками було зафіксовано «повернення людини діючої» (А. Турен), яка привнесла у політичне життя радикальний протест щодо офіційних інститутів і правил, всієї системи колишнього політичного порядку. Набуття державної незалежності й обрання демократичного вектору розвитку в Україні співпало, таким чином, з певною кризою західної демократії, яка, тим не менш, розумілася у якості наочного взірця.

Слід враховувати, що перехід нашої країни до якісно нового стану еволюції відбувається у період цивілізаційного зсуву, який пов'язують з настанням «епохи постмодерну», «інформаційної доби», «мережевого суспільства» тощо. Попри все розмаїття номінацій стає зрозумілим одне – суспільне, у тому числі й політичне життя вже не буде таким, як раніше. Риси ж цього нового політичного порядку на світовому і державному рівні не в останню чергу формуються завдяки певним практикам участі людей у політиці як різновиду політичної діяльності, котра виступає першоджерелом і механізмом усіх політичних процесів. Отже, ретельне дослідження нових політичних практик має для нас актуальне теоретичне і прогностичне значення, тобто пов'язане

з відповіддю на злободенні питання: яким чином і завдяки чому українське суспільство може адаптуватися до викликів епохи Постмодерну і віднайти власний шлях до працездатної моделі демократії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Побудова наукових концепцій навколо поняття «постмодерн» почалася ще у 40-х роках ХХ століття й сьогодні маємо як багато впливових прихильників цього напрямку теоретизування, так і його авторитетних критиків. У числі зарубіжних вчених слід відзначити З. Баумана, Ж. Бодрійяра, П. Бурдьє, Р. Інглегарда, М. Кастельса, А. Турена, М. Фуко, а з дослідників пострадянських країн – В. Горбатенка, М. Ільїна, О. Панаріна, А. Постола та інших. Вони, серед іншого, звернули увагу на політичні прояви епохальних змін, визначають перспективи та загрози впливу ситуації постмодерну на національні держави та національну ідентичність, наполягають на врахуванні нових умов щодо реалізації політичної участі громадян у політиці.

Слід зауважити, що дослідження політичної участі у західній суспільно-політичній науці має давні традиції і є одним з об'єктів постійної уваги представників різних теоретико-методологічних підходів: системно-функціонального й інституційного (Г. Алмонд, С. Верба, М. Каазе, Дж. Нагель, А. Марш), соціально-психологічного (Ф. Конверс, А. Кемпбелл, Л. Мілбрайт), поведінкового (Б. Берельсон, Х. Макклоскі) тощо. Спираючись на їх доробки, вітчизняні дослідники В. Бортников,